

MEVLEVÎ AYINLERİNDE SULTAN VELED'DEN ALINAN ŞİİRLER

YRD. DOÇ. DR. YAKUP ŞAFAK*

Öz

Mevlevî ayinleri, Türk musikisinin en değerli, en sanatlı ürünleri arasındadır. Mevlevî bestekârları, Mevlâna'nın engin ve derin fikirlerinden ilham alarak asırlar boyunca çeşitli ayinler bestelemişlerdir. Semâ ayini yapılırken icra edilen bu bestelerden önemli bir kısmının notası, tam veya kısmî olarak günümüze ulaşmıştır. Bazılarının ise sadece güfteleri elimizdedir. Mevlevî ayinlerinde ekseriyetle Mevlâna'nın *Dîvân-ı Kebîr* ve *Mesnevî's*inden alınan beyitler güfte olarak kullanılmış, ondan sonra en çok şiirlerinden beyitler alınan kişi ise Mevlâna'nın büyük oğlu olup Mevlevîliği sistemli bir tarikat haline getiren Sultan Veled olmuştur.

Bu makalede tekke ve zaviyelerin açık olduğu döneme kadar bestelenmiş 46 Mevlevî ayininde yer alan Sultan Veled'e ait şiirler ele alınacak, onların metinleri ve tercümeleleri sunulacak ve edebi yönden kısa bir değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mevlâna, Mevlevîlik, Ayin-i Şerifler, Sultan Veled, Türk Musikisi.

ABSTRACT

Mevlevi rituals are the most valuable and most artistic products of Turkish music. The Mevlevi composers have composed various rituals inspired by the vast and deep ideas of Mevlana for centuries. The notes of a significant part of these compositions, which were performed while the Sema dance, reached full or partial till now. Some words of the others reached to us too.

* YRD. DOÇ. DR. YAKUP ŞAFAK, Kırıkkale Üniversitesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Öğretim Üyesi. Email: yakupsafak@hotmail.com

In the Mevlevi rites, couplets taken from Mevlana's Divan-i Kebir and Mesnevi were used as lyrics. After that, the person who received couplets from his poems was Sultan Veled, who was the eldest son of Mevlana and made Mevlevi system a systematic sect.

In this article, the poems of Sultan Veled in the 46 Mevlevi ritual composed until the time that tekke and zaviye were open, their texts and translations will be presented and a brief evaluation will be made in the literary direction.

Key words: Mevlana, Mevlevi, Holy Ritual, Sultan Veled, Turkish Music.

چکیده

آیینهای مولوی یکی از با ارزشترین و هنرمندانه ترین محصولات موسیقی ترک است. موسیقی سازان مولوی با الهام گرفتن از فکر عمیق و بی همتای مولانا در طول اعصار با آیینهای مختلف اقدام به ساخت اثرهای خود نموده‌اند. نوت بخش مهمی از این آهنگها که در رقص سما نیز به کار رفته‌است به امروز رسیده‌است. و به بعضی از گفته های آنها نیز دسترسی داریم. بیشتر بیت‌های موجود در مثنوی و دیوان کبیر به عنوان گفته در آیین مولوی استفاده شده‌است. بعد از آن بیشترین گفته‌ها از ابیات فرزند مولوی سلطان ولد که آیین مولوی را بصورت منظم به حالت طریقت درآورده است برگرفته شده است.

در این مقاله موسیقی و گفته‌های به کار رفته در ۴۶ آیین مولوی که متعلق به فرزندش سلطان ولد می باشد و مربوط به دورانی می باشد که تکه ها و زاویاها باز بوده است مورد بررسی قرار می گیرد. متون و ترجمه آنها ارائه شده و از جهات ادبی به آن پرداخته خواهد شد.

کلید واژه ها: مولانا، طریقت مولویه، آیین شریف، سلطان ولد، موسیقی ترک

Engin ve derin fikirleriyle, bunun yanısıra *Mesnevî* gibi bir şâheserle asırlarca Müslüman toplulukları derinden derine etkilemiş olan Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin 5 Cemâziye'l-âhir 672 (17.12.1273)'te vefatından sonra Hüsâmeddin Çelebi, Sultan Veled'e babasının yerine geçmesini

teklif etmiş, o bunu kabul etmeyerek kendisinin bu makamda kalmasını istemiştir.¹

Hz. Mevlâna'nın sâdık halifesi ve *Mesnevî*'nin kâtibi olan Hüsâmeddin Çelebi, on yıl kadar hizmetten sonra 683 (1284) yılında vefat edince, onun makamına Sultan Veled geçmiş; Mevlevîlik usûl ve adabını tanzim ederek ömrü boyunca babasının fikirlerini ve tasavvufî anlayışını yaymaya gayret etmiş; devlet büyükleriyle iyi ilişkiler kurarak Anadolu'nun çeşitli illerine halifeler gönderip şubeler açmıştır. Uzun yıllar bu makamı hakkıyla temsil ederek kendisi de bu yolda Farsça manzum ve mensur eserler kaleme almış; az sayıda da olsa yazdığı Türkçe şiirlerle Türk edebiyatının Anadolu'daki tesisinde de mühim bir rol oynamış²; uzun ve verimli bir ömür sürdükten sonra 10 Receb 712 (11.11.1312) tarihinde Hakk'a yürümüştür.³

Sultan Veled'in şahsiyetinin en belirgin özelliği, Mevlâna gibi büyük bir mutasavvıfın ve fikir adamının yoluna kendini adanmış olmasıdır. Öyleki o da bu sadakat ve bağlılıkta, parmakla gösterilen bir örnek olmuştur. Sultan Veled Divanı'nı neşrederek ilim dünyasına büyük bir hizmette bulunan Feridun Nâfiz Uzluğ (öl.1974), eserin mukaddimesinde şöyle der: "Diyeyeğim o ki eğer o bulunmasaydı, Mevlevî tarikatı ya kurulmaz yahut pek kısa ömürlü olur ve hele cihanşümül olmazdı. Belki onda şairlik bakımından parlak manzumeler bulunmadığı söylenebilir. Şiiri, sırf gayesine ulaşmak için vasıta olarak kullanan bir zat, eserlerinde sanatı ikinci plâna terk edecektir. 90 yıl gibi her faniye az nasip olan hayatını, yalnız babasının, dedesinin, mürebbilerinin ilmî, tasavvufî hallerini kayd (etmeye) veya onların sözlerini şerh ve izaha sarf eylemiştir. Sultan Veled, bütün oğullara örnek olacak feragatle kendi varlığını, babasının ve onun dostlarının irfan denizinde yok etmiştir."⁴

¹ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlâna Celâleddin*, İstanbul 1984, s. 128 vd.

² M. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara 1981, s. 236-239.

³ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983, s. 29 vd.

⁴ Sultan Veled, *Dîvân-ı Sultan Veled*, (nşr. Feridun Nâfiz Uzluğ), İstanbul 1358, s. 26-27.

Sultan Veled üzerine değerli çalışmalar yapmış olan ve mezkûr divanını Türkçe'ye kazandırmış bulunan Veyis Değirmençay da onun üslûbu hakkında şunları söyler: "Sultan Veled eserlerinde muhteva ve üslûp açısından babası Mevlânâ'yı takip etmiştir. Divanındaki bütün şiirlerinde Mevlânâ'nın edası, ifadesi, istiareleri, kullandığı vezin ve redifler vardır. Diğer eserlerinde çoğu zaman onun sözlerinden aynen iktibaslarda bulunmuştur."⁵

Mevlâna Dergâhı son postnişinlerinden Veled Çelebi İzbudak (öl. 1953) onun misyonu ve Mevlevîliğin tesisindeki rolünü şöyle beyan eder: "Mevlevîlik tarikatını kuran (Sultan Veled'dir.) Matbah ve binbir gün çile ve sonra hücrenişin olarak, Mevlevî dedesi olmak usûllerini ve sair bütün tarikat usûllerini hep Sultan Veled meydana getirmiştir. Zamanında birçok vilâyetlerde Mevlevîhaneler açmıştır. Uzun seneler *Mesnevî* okutup Mevlevî tarîkini sâliklere anlatmıştır. (...) Mevlâna zamanında semâhane yoktu. Türbe'nin yanına semâhaneyi yaptıran (odur.)"⁶

Mevlevîlik tarikatında dönerek yapılan toplu zikre semâ, âyîn-i şerîf veya mukâbele denir. Semâ esnasında okunmak için bestelenmiş eserlere ve bu forma da âyin veya âyîn-i şerîf adı verilir.⁷

"Mevlânâ zamanında belli bir nizâma bağlı kalmaksızın dînî ve tasavvûfî bir coşkunkluk vesîlesiyle icrâ edilen sema', sonradan Sultan Veled ve Ulu Ârif Çelebi zamanından Pîr Âdil Çelebi zamanına kadar tam bir disiplin içine alınmış, sıkı bir nizâma bağlanmış; icrâsı öğrenilir ve öğretilir olmuştur. Böylece XV. yüzyılda son şeklini alan Sema' Töreni'ne daha sonra sadece XVII. yüzyılda Nâ't-ı Şerîf eklenmiştir."⁸

⁵ Veyis Değirmençay, "Sultan Veled", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XXXVII, 521.

⁶ Veled Çelebi İzbudak, *Tekke'den Meclis'e Sıradışı Bir Çelebi'nin Anıları*, (nşr. Yakup Şafak-Yusuf Öz), İstanbul 2009, s. 133-134.

⁷ Cinuçen Tanrıkorur, "Ayin", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, IV, 251.

⁸ Timuçin Çevikoğlu, "Semâ Töreni ve Mevlevî Âyinleri", *Anadolu'da İslâm Kültür ve Medeniyeti*, Ankara 2007, s. 292. Ayrıca krş. Abdülbaki Gölpinarlı, *Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 380-384, 455-456; Ö. Tuğrul İnançer, "Mevlevî Mûsikîsi ve Semâ Âdâbı", *Konya'dan Dünya'ya Mevlâna ve Mevlevîlik*, İstanbul 2002, s. 191-192.

Mevlevî ayinleri, ilhamını büyük mutasavvıf Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî'nin hayatından ve düşüncelerinden alan sanatkârlarca bestelenmiş, Tük musikisinin en görkemli, en sanatlı eserleridir. Bu ince ruhlu insanlar kendilerini, Mevlâna yolunda yok bilmişler; ruhlarındaki kelimelere sığmaz heyecanları, coşkuları ümitleri, sevinçleri, insanoğlunun ezelden beri meclûb olduğu seslere, nağmelere dökmüşlerdir.

Kaynaklarda, Mevlevî âyinlerinde ekseriyetle Hz. Mevlâna'ya ait güftelerin kullanılmasının, eski zamanlardan beri kuvvetli bir temâyül ve gelenek olduğu ifade edilmektedir.⁹

Bugün için notaları yayınlanmış, tekkelerin açık olduğu döneme ait 46 ayinde Mevlâna'dan başka kendilerinden güfte alınan Mevlevî şairler ve alınan manzûme sayısı şöyledir: Sultan Veled (14), Ulu Ârif Çelebi (4), Ahmed Eflâkî (1), Dîvâne Mehmed Çelebi (3), Şâhidî (1), Gavsî Ahmed Dede (2), Derviş Ömer (2), Şeyh Gâlib (2), Samtî Dede (1), M. Celâleddin Dede (1), Abdülbâkî Baykara Dede (1), Veled Çelebi (1).

Bunlardan başka “Hz. Mevlâna'nındır” zannıyla Mevlevî âyinlerine girmiş birçok manzûme vardır.¹⁰ Bunlara genellikle çeşitli Mevlevî antoloji ve mecmualarında tesadüf edilir. Ayrıca ayinlerde Mevlevî olmayan şahısların divanlarında görülen veya kendilerine nisbet edilen şiirlere tesadüf edilmektedir. Bunlardan bilebildiklerimiz şunlardır: Ebû Saîd-i Ebu'l-Hayr (öl.440/1049), İbnü'l-Fârız (öl.632/1235), Şeyh-i Câm Ahmed-i Nâmıkî (öl.536/1141), Evhadüddîn-i Kirmânî (öl.635/1238), Kâsım-ı Envâr (öl.837/1434), Abdurrahmân-ı Câmî (öl.898/1492).¹¹

Zikredilen zatlar arasında Abdurrahmân-ı Câmî'nin özel bir yeri vardır. Mevlâna'ya olan hürmeti ve hakkındaki şiirleriyle Mevlevîlerin gönülünü fethetmiş olan bu büyük zâtın hatırası, kanaatimizce husûsen âyîn-i şeriflerde yaşatılmıştır. Diğer şairlerden alınan güfteler, Mevlâna'dan alınan şiirlerle miktar olarak mukayese kabul etmeyecek derecededir. Bunlar, teberrüken âyinlere katılmış manzûmelerdir ki onların başında, Sultan Veled gelmektedir. Bu makalede de husûsen âyîn-i şerîf güftele-

⁹ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 455 vd; Cinuçen Tanrıkorur, *a.g.m.*, s. 251.

¹⁰ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 459-462.

¹¹ Yunus Emre'den de bir terennüm lafzı alınmıştır. Mevlevî ayinlerinde şairi bilinmeyen bazı beyitlerin de bulunduğunu zikretmeliyiz.

rinde Sultan Veled'den alınan şiirler tespit edilerek gerekli açıklamalar yapılacaktır.¹²

Bestesi mevcut âyinlerde Sultan Veled'den alınan manzûmeler şunlardır:

1. İsmail Dede Efendi'nin (öl.1846) Sabâ Âyini'nin birinci selâmında Rebâb-nâme'den alınmış 10 beyit; Nevâ Âyini'nin üçüncü selâmında 2 gazel beyti ve 1 rubai; Hüzzam Âyini'nin birinci selâmında 5 gazel beyti, üçüncü selâmında sırasıyla 4, 3 ve 2 gazel beyti; Ferahfezâ Âyini'nin üçüncü selâmında üç adet 2'şer gazel beyti.

2. Mustafa Nakşî Dede'nin (öl.1853) Şedd-i Araban Âyini'nin üçüncü selâmında 2 gazel beyti.

3. Bolahenk Nuri Bey'in (öl.1910) Bûselik Âyini'nin üçüncü selâmında 1 rubai ve 2 gazel beyti.

4. Ahmed Avni Konuk Bey'in (öl.1938) Dilkeşîde Âyini'nin üçüncü selâmında 2 gazel beyti.

Görüldüğü üzere Sultan Veled'den alınan 14 çeşit manzûmeden 10'u İsmail Dede Efendi tarafından dört farklı âyinde bestelenmiştir. Dede Efendi'nin bu teşebbüsünün bilinçli bir hareket olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim o, Sultan Veled'in oğlu olup Mevlevîliği yayan en önemli zatlardan biri bulunan Ulu Ârif Çelebi'nin (öl.719/1320) de 4 çeşit

¹² Çalışmamızda istifade edilen başlıca kaynaklar şunlardır: Rauf Yektâ ve ark., *Mevlevî Âyinleri*, İstanbul 1934-1939 (İstanbul Konservatuarı neşri); Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1943; İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Hoş Sada*, İstanbul 1958; Yılmaz Öztuna, *Türk Musikisi Ansiklopedisi*, İstanbul 1969 (MEB yay.); Sadeddin Heper, *Mevlevî Âyinleri* 1974 (Konya Turizm Derneği yay.); Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983; Cınuçen Tanrıkorur, "Âyin", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, IV, 251-252 (İstanbul 1991); Ö. Tuğrul İnançer, "Mevlevî Mûsikîsi ve Semâ Âdâbı", *Konya'dan Dünya'ya Mevlâna ve Mevlevîlik*, İstanbul 2002, s. 191-201 (Karatay Bld.yay.); Fatih Salgar, *Mevlevî Âyinleri*, İstanbul 2008 (Ötüken yay.); Ahmet Çalışır, *Beste- i Kadimden Beste- i Cedide (Meydan Görmüş) Mevlevî Âyinleri*, Konya 2010 (Çizgi Ktb.); Nuri Özcan, "Mevlevî Âyinlerinde Beste ve Güfte Özellikleri", *Uluslararası Mevlâna Sempozyumu Bildirileri*, II, 777 vd., İstanbul 2007.

manzûmesini Nevâ Âyini'ne almış ve kendi mecmuasında bunların kaynaklarını zikretmiştir.¹³

Sultan Veled'le ilgili olan veya ona nisbet edilen güfteler üzerinde de kısaca durmak, uygun olacaktır.

a) 1360 senesinde vefat eden Eflâkî'nin “*Ey ki hezâr âferin...*” manzûmesi, eski zamanlardan beri Mevlevî âyinlerinde yer almaktadır.¹⁴ Bunun sebebi, kanaatimizce şiirdeki ses ve söz güzelliği kadar onun, Sultan Veled hakkında yazılmış olmasıdır. Mevlâna Dergâhı Kütüphanesi'nde, 1243/1827 tarihli (no: 2454) mecmuaya göre, âyîn-i şerîflere o zamana kadar bu manzûmeden ekseriya 3 veya 4 beyit alındığı, daha sonra bütün âyinlerde 2 beyit olarak yer aldığı anlaşılmaktadır. Bu hususu teyit eden başka bulgulara da rastlanmıştır.

b) Sultan Veled'e nisbet edilmiş olan ve Dede Efendi'nin Şevk-ı Tarab, Sabâ ve Sabâ Bûselik âyinlerinde yer alan meşhur bir dördlük vardır:

Ben bilmez idim gizli ayan hep sen imişsin
Tenlerde vü canlarda nihan hep sen imişsin
Senden bu cihan içre nişan ister idim ben
Âhir bunu bildim ki cihan hep sen imişsin

Bursalı Mehmed Tâhir Bey'in bildirdiğine ve Veled Çelebi'nin tahkikatına göre bu Türkçe manzûmenin aslı, Câmî'nin Farsça bir rubai-sidir. Dolayısıyla bu tercüme tarih bakımından Sultan Veled'in olamaz; zaten manzûmenin dili de o kadar eski değildir.¹⁵

¹³ Dede Efendi'nin mecmuasından kopya edilen iki yazma ve söz konusu izah için bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, *Konya Mevlâna Müzesi Yazmaları*, Ankara 1971, II, 269; 2189 nolu yazma; krş. Milli Ktp, A9294 nolu *Mecmûa-i Eş'âr*. Krş. *Ulu Ârif Çelebi Divanı*, İbrahim Kunt-Mehmet Vanlıoğlu, Konya 2013. Güfte kaynakları için bkz. A.Çalışır, *a.g.e.*, Beyit İndeksi.

¹⁴ Bkz. *Dîvân-ı Türki-i Sultan Veled*, (nşr. Veled Çelebi), İstanbul 1341, s. 120-122; Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 456.

¹⁵ Krş. *Dîvân-ı Câmî*, I-II, (nşr. A. Efsahzâd), Tahran, 1999, I, 864. Bazı araştırmacılara göre tercüme, 1040/1630'da Şam'da vefat eden Konyalı Samtî Dede'nindir. (Bkz. Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1333, II, 280; ayrıca krş. Nail Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, II, 565.) *Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik*

c) Niyaz âyininde bestesi ve güftesi Sultan Veled'e nispet edilen bir kıtalık “Şem’-i ruhuna cismimi pervane düşürdüm” müseddesi ile dört kıtalık “Dinle sözümü sana direm özge edadır” manzûmesinin de Sultan Veled'e ait olduğu hususu tartışmalıdır. A. Gölpınarlı, bunların XVII. yüzyılda yaşamış Derviş Ömer'e ait olduğu kanaatindedir. Birinci manzûme (Şem’i ruhuna...) Şeydâ Hâfız'ın (öl.1214/1799) bestesi kayıp olan Isfahan Âyini'nin 3. selâmında da yer almaktadır.¹⁶

Netice olarak, tekkeler kapanıncaya kadar bestelenmiş 46 âyinde, Mevlâna'dan sonra kendisinden en fazla güfte alınan kişi, Sultan Veled'dir. İsmail Dede Efendi'den önce Sultan Veled'in manzûmelerini, kendi bestelerinde kullananlar olmuştur. Ancak Dede Efendi'nin bu hususta, özel bir çaba içinde olduğu görülmektedir. O, mensup olduğu tarikatın büyük önderlerinden biri olarak Sultan Veled'in Mevlevî âyinlerinde daha fazla anılmasını, kezâ Mevlevîliğin Anadolu'da yayılmasında büyük rol oynayan Ulu Ârif Çelebi'nin de hâtırasının yâd edilmesini, bir kadirşinaslık gereği olarak arzu etmiş olmalıdır.

Âyîn-i şerîflerde Mevlâna'dan seçilmiş manzûmelerde görüldüğü gibi, Sultan Veled'den seçilmiş olan beyit ve rubailer de genellikle akıcı, beste için elverişli, mana bütünlüğüne sahip parçalardır. Manzûmelerde genel olarak klâsik şiir geleneğindeki mecâzî anlatıma uygun olarak ilâhi aşk ve vahdet terennüm edilmektedir. İşlenen konularda doğal olarak Mevlâna'nın söyleyişi ile benzerlikler görülmektedir. Bazı manzûmeler de Mevlâna'ya nazîre olarak yazılmıştır.¹⁷ Ancak Mevlâna'nın coşkun

adlı eserde (s.462) bu görüşü benimseyen Gölpınarlı, *Mevlevî Adap ve Erkânı* isimli eserinde (2. bs., Konya, tsz., s. 106) aynı manzûme hakkında “Dîvâne Mehmed Çelebi'nin, yahut Nev'î'nin Câmî'den yaptığı manzum tercüme(dir)” diyor. Fuad Köprülü de tercümenin, Nev'î'ye ait olduğunu söylüyor; bkz. *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, s. 237.

¹⁶ Bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlâna Adap ve Erkânı*, s. 103 vd.; Erdoğan Ateş, “Niyaz Ayini”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XXXIII, 166 (İstanbul 2007). Şeydâ Hâfız'ın Isfahan âyini için bkz. Mevlâna Dergâhu Ktp., *Mecmûa*, yazma no: 2454, yp. 33a; Milli Ktp. *Mecmûa*, yazma no: A2332/1, yp.54b. (Aynı kaynaklarda Hicâzeyn Âyini de mevcuttur.)

¹⁷ Meselâ Hüzzam Ayini'nde “Zehî aşk” diye, Bûselik Ayini'nde “Bâde bi-dih” diye başlayan gazeller böyledir.

üslûbuna karşılık Sultan Veled'in şiirlerinde sadelik ön plândadır.¹⁸ Vezin ve kafiyelerdeki pürüzler azdır. Seçilmiş beyit ve manzûmeler, ahenk ve melodi açısından başarılıdır.

MEVLEVÎ AYINLERİNDE SULTAN VELED'DEN ALINAN ŞİİRLERİN METİNLERİ, TERCÜMELERİ, VEZİNLERİ VE KAYNAKLARI

Manzûme ve beyitlerden bulunabilenlerin kaynakları dipnotlarda verilmiştir. Farsça metinlerin okunuşları, Türkçe kaynaklarda yer alan ve günümüzde icra edilen şekle uygun tarzda sunulmuştur. Vezin adları ilk beyitlere göre konulmuştur.¹⁹

I/1. SABÂ ÂYİN-İ ŞERÎFİ

(Beste: Hammâmîzâde İsmail Dede Efendi, öl.1262/1846)

Birinci Selâm'da:²⁰

بشنوید از نالۂ بانگ رباب

نکته‌های عشق در هر گونه باب

Bişnevîd ez nâle-i bang-i rebâb²¹

Nüktehâ-yi aşk der her gûne bâb

¹⁸ Krş. Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 53 vd.

¹⁹ Manzûme ve beyitlerin tercümeleleri için ayrıca bkz. Veyis Değirmençay, *Sultan Veled Divanı*, İstanbul 2016.

²⁰ Mevlevî âyinleri 4 bölüm halinde icrâ edilir ve bölümlere "selâm" adı verilir.

²¹ Sultan Veled'in *Rebâb-nâme*'sinden alınmıştır; bkz. Veyis Değirmençay, *Sultan Veled ve Rebâb-nâme*, Atatürk Ü. SBE, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum 1996, s. 2, 5, 233. Doktora tezi olarak hazırlanan bu metinde ve incelediğimiz bazı yazmalarda ilk beş beyit vardır. Diğer beyitlerin kaynağı bulunamamıştır. Ancak bunlar da şekil ve muhteva açısından öncekilerle uyumludur.

با فغان و نوحه گوید دایما

ای خدا و ای خدا و ای خدا

Bâ figân u nevha gûyed dâimâ
Ey Hudâ vü ey Hudâ vü ey Hudâ

تحت و فوق از عشق آمد در وجود

هم زمین تیره هم چرخ کبود

Taht ü fevk ez aşk âmed der vücûd
Hem zemîn-i tîre hem çerh-i kebûd

از محبت زاد هستی در جهان

بهر حکمت تا شود خالق عیان

Ez mehabbet zâd hestî der cihân
Behr-i hikmet tâ şevêd Hâlık ayân

در طریقت اول آن باشد که دل

در درون تن شود صافی ز گل

Der tarîkat evvel ân bâşed ki dil
Der derûn-i ten şevêd sâfî zi gil

عشق مردان برتر از عشق خداست

زآنکه در مردان خدا را سرهاست

Aşk-ı merdan berter ez aşk-ı Hudâst
Zan ki der merdan Hudâ râ sırrhâst

هست حق معبود جمله در جهان

نیست کس از بندگی او جهان

Hest Hak ma'bûd-i cümle der cihan

Nîst kes ez bendegî-i ô cehân

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilât [Remel]

Rebabın sesindeki iniltiden, her türlü konuda aşk nüktelerini dinleyin. Feryâd u fîğanla hep ey Hudâ, ey Hudâ diyor. Yükseklik ve alçaklık, aşktan dolayı kara toprak ve mavi gök olarak varlık (hüviyetine büründü.) Âlemdeki mahlûkat, aşktan doğdu. (Allah) yaratıcısı bilinsin diye hikmetinden (varlığı yarattı.) Tarikatte önceliği olan (husus), beden içindeki kalbin, topraktan arınmasıdır. İnsanların aşkı, Allah aşkıdan dolayı üstündür; çünkü insanlarda Hakk'ın sırları vardır. Allah, dünyadaki bütün (mahlûkatın) mabûdudur; kimse O'nun kulluğundan dışarı çıkamaz.

Üçüncü Selâm'da:

همچو آدم هر ولی نور خداست

تا نینداری که حق از وی جداست

Hem-çü Âdem her velî nûr-i Hudâst

Tâ ne-pindârî ki Hak ez vey cüdâst

ز آن ملائک سجده آرندش ز جان

که اندر او دیدند نور بی کران

Z'an melâik secde ârendeş zi can

K'ender ô dîdend nûr-i bî-keran

حق خلیفهش کرد در ارض و سما

تا که گردد سوی منزل ره نما

Hak halîfeş kerd der arz u semâ
Tâ ki gerded sûy-i menzil reh-nümâ²²

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilât [Remel]

*Âdem (a.s.) gibi her velî, Hakk'ın nûrudur; sakın Hakk'ı ondan ayrı sanma-
yasın. Bu sebeple melekler ona, cân u gönülden secde ettiler; zira onda sonsuz
nûru gördüler. Allah onu, menzile doğru kılavuz olsun diye yerde ve gökte hali-
fe yaptı.*

I/2. NEVÂ ÂYÎN-İ ŞERÎFİ
(Beste: Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi)

Üçüncü Selâm'da:

در باغِ جمالی صنما چون گل رعنا
در چشم چو نوری و چو جان در همه اعضا
Der bâğ-ı cemâlî sanemâ çün gül-i ra'nâ²³
Der çeşm çü nûrî vü çü cân der heme a'zâ

من بلبلِ گلزارم و در دامِ تو زارم
از چیست عجب با تو مرا این همه سودا
Men bülbül-i gülzârem ü der dâm-i to zârem
Ez çîst aceb bâ to me râ in heme sevdâ

Vezni: Mef'ûlü mefâilü mefâilü feûlün [Hezec]

²² Buradaki 10 beytin, Musâhib Ahmed Ağa'nın bestesi kayıp olan Sabâ Âyini'ndeki 15 beyitten seçildiği anlaşılmaktadır.

²³ *Dîvân-ı Sultan Veled*, s. 300.

Ey sevgili! Sen güzellik bahçesinde hoş bir gül gibisin. Gözdeki ışık gibisin, bütün uzuolardaki can gibisin. Ben gül bahçesinin bülbülüüyüm, senin tuzağında inliyorum. Sana karşı olan bütün bu sevdam, neden acaba?

ای روی تو قبله جهان و دل من
وآن در دو جهان امن و امان دل من
هم جان تنی و هم تو جان دل من
ای گوهر دریای نهان دل من
Ey rûy-i tü kible-i cihân u dil-i men²⁴
V'an der dü cihân emn ü emân-i dil-i men
Hem cân-ı tenî vü hem tü cân-i dil-i men
Ey gevher-i deryâ-yi nihân-i dil-i men

Vezni: Mef'ûlü mefâilün (mefâilü) mefâilü feil [Hezec/Rub.]

*Ey (sevgili)! Senin yüzün, dünyanın ve benim gönlümün kiblesidir; iki ci-
handa kalbimin emniyeti ve sığınadır. Hem bedenimin cansın, hem gönlü-
mün canı; ey gönlümde saklı olan denizin incisi!*

I/3. HÜZZAM ÂYİN-İ ŞERÎFİ

(Beste: Hammâmîzâde İsmail Dede Efendi)

Birinci Selâm'da:

تو ماهِ عجیبی که مثلی نداری
به هر جلوه جان را در آتش سپاری
Tü mâh-i acîbî ki mislî ne-dârî²⁵
Be her cilve can râ der âteş sipârî

²⁴ Age, s. 603 (Rub. nu.348).

²⁵ Age, s. 333-334.

به زلفین و ابرو به چشمانِ آهو

پی دل ربایی چو شیر شکاری

Be zülfeyn ü ebrû be çeşmân-i âhû
Pey-i dil-rübâyî çü şîr-i şikârî

مه و خور غلامت ز جان گشت رامت

دو عالم به دامت چه زیبا نگاری

Meh ü hur gulâmet zi can geşt râmet
Dü âlem be dâmet çi zîbâ nigârî

نظیرت ندیدم نه از کس شنیدم

دل و دین ببردی چه عیار یاری

Nazîret ne-dîdem ne ez kes şinîdem
Dil ü din bi-bürdî çi ayyâr yârî

ولد را چه باشد شها گر ز رحمت

ز سلکِ غلامانِ خویشت شماری

Veled râ çi bâşed şehâ ger zi rahmet
Zi silk-i gulâmân-i hîşet şümârî

Vezni: Feûlün feûlün feûlün feûlün [Mütekârib]

Sen (öyle) güzel, şaşırtıcı bir aysın ki benzerin yok. Her cilvede (aşığın) canını ateşe atarsın. Kâküllerinle, kaşlarınla, ceylan gibi gözlerinle ava giden arslan gibi gönül avlamaya çıkmışsın. Ay ve güneş, sana râm olmuş kölelerindir. İki dünya da senin tuzağındadır; ne hoş sevgilisin! Benzerini ne gördüm, ne kimseden işittim. Gönlü ve dini alıp götürdün; ne hilekâr bir dostsun! Ey sultan! Lûtfunla Veled'i de kölelerinin sırasına koysan ne olur?

Üçüncü Selâm'da:

زهی عشق زهی عشق که ما راست خدایا

که ما را و جهان را بیاراست خدایا

Zehî aşk zehî aşk ki mâ râst Hudâyâ²⁶
Ki mâ râ vü cihan râ bi-yârâst Hudâyâ

چه بزمست چه ساقیست چه باده ست که خوردیم

چه نقلست چه نقلست چه خرماست خدایا

Çi bezmest çî sâkîst çî bâdest ki hordîm
Çi naklest çî nuklest çî hurmâst Hudâyâ

چه لطفست چه ذوقست چه بویست چه رویست

چه خلقست چه خلقست چه سیماست خدایا

Çi lutfest çî zevkest çî bûyest çî rûyest
Çi halkast çî hulkast çî sîmâst Hudâyâ

ولد را مثل گوی دوانیش به چوگان

بدان سو که نه دریا نه صحراست خدایا

Veled râ mesel-i gûy devânîş be çevgân
Bedan sû ki ne deryâ ne sahrâst Hudâyâ

Vezni: Mefâîlü feûlün (mefâîlü) mefâîlü feûlün (mefâîl) [Hezec]

*Bizdeki ne güzel aşk, ne güzel aşk yarabbi! Bizi ve âlemi süslüyor yarabbi!
(Bu) ne meclis, ne sâki! İçtiğimiz ne bâdedir! Ne sohbet, ne meze, ne hurma
yarabbi! Ne lütuf, ne zevk, ne koku, ne yüz! Ne yaratılış, ne tabiat, ne sîma*

²⁶ Age, s. 320.

yarabbi! Veled'i top gibi çevganla, ne denizin ne ovanın olduğu tarafa koşturuyorsun, yarabbi!

ای آن که تویی مراد و مطلوب
هستی بر جمله خلق محبوب
Ey an ki toyî murâd u matlûb²⁷
Hestî ber-i cümle halk mahbûb

ای یوسف حسن از فراق
در ناله و گریه‌ام چو یعقوب
Ey Yûsuf-i hüsn ez firâkat
Der nâle vü giryeem çü Ya'kûb

تجريد بجو ولد ز عالم
تا همچو مجردان شوی خوب
Tecrîd bi-cû Veled zi âlem
Tâ hemçu mücerredan şevî hûb

Vezni: Mef'ûlü mefâilün mefâîl [Hezec]

Ey maksadımız, muradımız olan (yâr)! Bütün halkın nezdinde sevgilisin (sen). Ey güzellikte Yusuf gibi olan! Senin ayrılığından Yakup gibi ağlayıp inlemekteyim. Ey Veled, dünyadan ayrılmaya bak ki mücerredler gibi iyi (güzel) olasn.

بلبل عشق از سحر آغاز کرد
پیش گلستان سمر آغاز کرد

²⁷ *Dîvân-ı Sultan Veled*, s. 432.

Bülbül-i aşk ez seher âğâz kerd²⁸
Pîş-i gülistan semer âğâz kerd

از پسِ هر پرده و نغمه که گفت

نغمه خوبِ دگر آغاز کرد

Ez pes-i her perde vü nağme ki güft
Nağme-i hûb-i diger âğâz kerd

Vezni: Müfteilün müfteilün fâilât [Serî]

Aşk bülbülü, seher vaktinden itibaren, gül bahçesinin önünde hikâyesini anlatmaya koyuldu. Söylediği her perde ve nağmenin ardından, başka (türlü) güzel bir nağmeye başladı.

I/4. FERAHFEZÂ ÂYÎN-İ ŞERÎFİ

(Beste: Hammâmîzâde İsmâîl Dede Efendi)

Üçüncü Selâm'da:

دوش مولانا به خواب اندر مرا

سوی بزمِ خویش می زد الصلا

Dûş Mevlânâ be hâb ender me-râ²⁹
Sûy-i bezm-i hîş mî zed es-salâ

پرده های جان فرا بر داشته

در حجاز و راست سگاه و نوا

Perdehâ-yi can-fezâ ber dâşte
Der Hicâz u Râst Segâh u Nevâ

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilün [Remel]

²⁸ Age, s. 407.

²⁹ Age, s. 352.

*Dün gece Mevlâna'yı rüyamda gördüm, (beni) meclisine doğru çağırıyordu.
Hicaz, Rast, Segâh ve Nevâ makamlarında, cana can katan perdeler kaldırmıştı.*

رویت چو گلزار لعلت گهر بار
جانى و دلدار دل را نگهدار
Rûyet çü gülzâr la'let güher-bâr³⁰
Cânî vü dil-dâr dil râ nigh-dâr
ای یارِ مهرو با چشمِ آهو
خوبی و خوشخو دل را نگه دار
Ey yâr-ı meh-rû bâ çeşm-i âhû
Hûbî vü hoş-hû dil râ nigh dâr

Vezni: Fa'lün mefâil fa'lün mefâil [Mütekârib]

Yüzün gül bahçesine (benziyor), lâl gibi (dudakların) inci saçıyor. Cansın, gönül alansın, kalbin muhafızısın. Ey ay yüzlü sevgili! Ceylan gözlerinle güzelsin, hoş huylusun; gönlümüze (iyi) bak.

ای گلشنِ باغِ لایزالى
بر چرخِ صفا مهِ کمالى
Ey gülşen-i bâğ-ı lâ-yezâlî³¹
Ber çerh-i safâ meh-i kemâlî

این مجلسِ این سماعِ پر نور
از حضرت تو مباد خالی

³⁰ Age, s. 338.

³¹ Age, s. 460.

İn meclis-i in semâ-ı pür-nûr
Ez hazret-i tû me-bâd hâlî

Vezni: Mef'ûlü mefâilün feûlün [Hezec]

Ey ölümsüz gül bahçesi! Sen safâ göğünde dolunaysın. Bu nur dolu semâ meclisi, senden hâlî olmasın.

II. ŞEDD-İ ARABAN ÂYİN-İ ŞERÎFİ
(Beste: Mustafa Nakşî Dede, öl.1270/1853)

Üçüncü Selâm'da:

موج عجب بین کہ خاست از دل دریای عشق
رفت به بالا کہ هین بنگر بالای عشق

Mevc-i aceb bin ki hâst ez dil-i deryâ-yi aşk³²
Reft be bâlâ ki hin bin'ger bâlâ-yi aşk

بود ولد با قدیم پیش ز عالم ندیم

خورده ز جام بقا بی لب دریای عشق

Bûd Veled bâ kadîm pîş zi âlem nedîm
Horde zi câm-ı bekâ bî-leb-i deryâ-yi aşk

Vezni: Müfteilün fâilât müfteilün fâilât [Münserih]

Aşk denizinin ortasından kopan şaşkırtıcı dalgaya bak! Aşkım boyu nasıl yükseldi, hele bak! Veled, âlem (yaratılmadan) önce ezelî (sevgiliye) nedim idi. Kıyası (görünmeyen) aşk denizinde, ebedîlik kadehinden içti.

³² Age, s. 65.

III. BÛSELÎK ÂYÎN-İ ŞERÎFİ
(Beste: Bolâhenk Nûri Bey, öl.1910)

Üçüncü Selâm'da:

ای ساقی عشق خیز و پیش آر شراب
وی مطربِ جان ز لطف بنواز رباب
بنیادِ نشاط را همی کن معمور
تا گردد اساسِ عمر از این سیل خراب
Ey sâki-i aşk hîz ü pîş âr şerâb³³
V'ey mutrib-i can zi lutf bin'vâz rebâb
Bünyâd-ı neşât râ hemî kün ma'mûr
Tâ gereded esâs-ı ömr ez in seyl harâb

Vezni: Mef'ûlü mefâilün (mefâilü) mefâilü feil (mefâilün fâ') [Hezec/Rub]

*Ey aşk sâkîsi! Kalk, (bize) şarap getir. Ey can mutribi! Lütfeyle de rebâbı çal.
Sevinç binasını mamur et; yoksa ömrün temeli, bu selden harap olacak.*

باده بده ساقیا کآن مه تابان رسید
نی غم و نی گریه ماند چون گل خندان رسید
Bâde bi-dih sâkiyâ k'an meh-i tâban resîd³⁴
Nî gam ü nî girye mand çün gül-i handan resîd

شهر و چشم زنده شد جمله جهان بنده شد
چون ز در شهر ما موکب سلطان رسید

³³ Age, s. 563 (Rub. nu. 30).

³⁴ Age, s. 54.

Şehr ü haşem zinde şüd cümle cihan bende şüd
Çün zi der-i şehri mâ mevkib-i sultan resîd

Vezni: Müfteilün fâilât müfteilün fâilât [Münserih]

*Ey sâkî! Şarap ver; zira o parlak ay geldi. Ne üzüntü, ne ağlayış kaldı; çünkü o
gülen gül geldi. Şehrimizin kapısından padişahın alayı girince, şehir ve erkân
ihyâ oldu; bütün âlem (ona) köle (kesildi).*

IV. DİL-KEŞİDE ÂYİN-İ ŞERİFİ (Beste: Ahmed Avni Konuk, öl.1938)

Üçüncü Selâm'da:

امروز همه مست ز می های خداییم

امروز همه محتشم و شاه عطاییم

İmrûz heme mest zi meyhâ-yi Hudâyîm³⁵
İmrûz heme muhteşem ü şâh-ı atâyîm

امروز بیاراست خدا مجلس ما را

امروز همه مایه لطفیم و وفاییم

İmrûz biyârâst Hudâ meclis-i mâ râ
İmrûz heme mâye-i lutfîm ü vefâyîm

Vezni: Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü mefâîl [Hezec]

*Bugün hepimiz, ilâhî şaraplardan sarhoşuz. Bugün hepimiz, âlicenap padişahın
ihtişamlı (maiyetiyiz). Bugün bizim meclisimizi Tanrı bezedi. Bugün hepimiz,
ihsan ve vefâ mayasıyız.*

³⁵ Age, s. 304.

Son olarak besteleri günümüze ulaşamamış, ancak güftelerine ulaşabildiğimiz bazı âyinlerde de Sultan Veled'e ait beyitler bulunduğunu ilâve etmeliyiz. Örnek olarak bunlardan iki tanesini sunmak istiyoruz.

I. SABÂ ÂYÎN-İ ŞERÎFİ³⁶

(Beste: Musâhib Ahmed Ağa, öl.1209/1794)

Birinci Selâm'da:

بشنوید از نالۀ بانگ رباب

نکته‌های عشق در هر گونه باب

Bişnevîd ez nâle-i bang-i rebâb³⁷
Nüktehâ-yi aşk der her gûne bâb

با فغان و نوحه گوید دایما

ای خدا و ای خدا و ای خدا

Bâ figân u nevha gûyed dâimâ
Ey Hudâ vü ey Hudâ vü ey Hudâ

تحت و فوق از عشق آمد در وجود

هم زمین تیره هم چرخ کبود

Taht ü fevk ez aşk âmed der vücûd
Hem zemîn-i tîre hem çerh-i kebûd

از محبت زاد هستی در جهان

بهر حکمت تا شود خالق عیان

³⁶ Mevlâna Dergâhı Ktp., *Mecmûa*, yazma no: 2454, yp. 38a.

³⁷ Krş. İsmail Dede Efendi, *Sabâ Âyîn-i Şerîfi*.

Ez mehabbet zâd hestî der cihân
Behr-i hikmet tâ şevved Hâlık ayân

در طریقت اول آن باشد که دل

در درون تن شود صافی ز گل

Der tarîkat evvel ân bâşed ki dil
Der derûn-i ten şevved sâfî zi gil

آب روح اندر بدن صافی شود

غیر حق با هیچ چیزی ننگرد

Âb-ı rûh ender beden sâfî şevved
Gayr-ı Hak bâ hîç çîzî nen'gered

عشق مردان برتر از عشقِ خداست

زانکه در مردان خدا را سرهاست

Aşk-ı merdan berter ez aşk-ı Hudâst
Zan ki der merdan Hudâ râ sırrhâst

هست حق معبودِ جمله در جهان

نیست کس از بندگی او جهان

Hest Hak ma'bûd-i cümle der cihan
Nîst kes ez bendegî-i ô cehan

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilât [Remel]

Rebabın sesindeki iniltiden, her türlü konuda aşk nüktelerini dinleyin. Feryâd u figanla hep ey Hudâ, ey Hudâ diyor. Yükseklik ve alçaklık, aşktan dolayı kara toprak ve mavi gök olarak varlık (hüviyetine büründü.) Âlemdaki mahlûkat, aşktan doğdu. (Allah) yaratıcısı bilinsin diye hikmetinden (varlığı yarattı.) Tarikatte önceliği olan (husus), beden içindeki kalbin, topraktan arınmasıdır.

Ruh, bedende su gibi saf olursa, (kişi) Hak'tan başka hiçbir şeye bakmaz. İnsanların aşkı, Allah aşkımdan dolayı üstündür; çünkü insanlarda Hakk'ın sırları vardır. Allah, dünyadaki bütün (mahlûkatın) mabûdudur; kimse O'nun kulluğundan dışarı çıkamaz.

İkinci Selâm'da:

زآن مقدم شد جهان بر آخرت

تا رسد زین زهر قندی آخرت

Z'an mukaddem şüd cihan ber âhuret

Tâ resed z'in zehr kandî âhuret

قدر آن را نیک دانی بعد از آن

شکر حق گویی مدام از عین جان

Kadr-i an râ nîk dâni ba'd ez an

Şükr-i Hak gûyî müdâm ez ayn-i can

چون ببینی جان خود را در عدم

بی بدن صد شکر آری دم به دم

Çün bi-bînî cân-ı hod râ der adem

Bî-beden sad şükr âri dem be dem

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilün [Remel]

Bu zehir, sonunda sana panzehir olsun diye dünya, âhurettten önce geldi. Onun kıymetini iyice bilersen, daima can gözüyle Hakk'a şükredersin. Canını yoklukta görünce bedensiz olarak her an şükürde bulunursun.

Üçüncü Selâm'da:

همچو آدم هر ولی نور خداست
تا نپنداری که حق از وی جداست
Hem-çü Âdem her velî nûr-i Hudâst
Tâ ne-pindârî ki Hak ez vey cüdâst

زآن ملائک سجده آرندش ز جان
کاندر او دیدند نور بی کران
Z'an melâik secde ârendeş zi can
K'ender ô dîdend nûr-i bî-keran

حق خلیفه‌اش کرد در ارض و سما
تا که گردد سوی منزل ره نما
Hak halîfeş kerd der arz u semâ
Tâ ki gereded sûy-i menzil reh-nümâ

نائبِ مطلق خدا را آدمست
زآن که همره با دم او آن دمست
Nâib-i mutlak Hudâ râ Âdemest
Z'an ki hemreh bâ dem-i û an demest

Vezni: Fâilâtün fâilâtün fâilât [Remel]

*Âdem (a.s.) gibi her velî, Hakk'ın nûrudur; sakın Hakk'ı ondan ayrı sanmayasın. Bu sebeple melekler ona, cân u gönülden secde ettiler; zira onda sonsuz nûru gördüler. Allah onu, menzile doğru kılavuz olsun diye yerde ve gökte hali-
fe yaptı. Hakk'ın mutlak vekili Âdem (insan-ı kâmil)'dir. Çünkü onun nefesi, o nefesle yoldaştır.*

II. ISFAHAN ÂYİN-İ ŞERİFİ³⁸

(Beste: Nâsır Abdülbâki Dede, öl.1237/1821)

Birinci Selâm'da:

امروز سماعست و گل و ساغر و مل

نسرین و بنفشه و سمن سر بر زد

شد مطرب ما مست نوا چون بلبل

در رقص در آمدند سرو و سنبل

İmrûz semâast u gül ü sâgar u mül³⁹

Nesrîn ü benefşe vü semen ser ber zed

Şüd mutrib-i ma mest-i neva çün bülbül

Der raks der âmedend serv ü sünbül

Vezni: Mef'ûlü mefâîlü (mefâîlün) mefâîlü feil (mefâîlün fa')[Hezec/Rub.]

Bugün semâ, gül, kadeh ve şarap var. Çalgıcımız bülbül gibi nağmelerden mest oldu. Yabangülü, menekşe ve yâsemîn başlarını uzattı; servi ve sünbül raksa girdi.

KAYNAKÇA

Abdurrahman-i Camî, *Dîvân-ı Câmî*, I-II (nşr. A. Efsahzâd), Tahran 1999.

Abdülbaki Gölpınarlı, *Konya Mevlâna Müzesi Yazmaları*, Ankara 1971.

....., *Mevlâna Celâleddîn*, İstanbul 1984.

....., *Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983.

Ahmet Çalışır, *Beste- i Kadimden Beste- i Cedide (Meydan Görmüş) Mevlevî Ayinleri*, Konya 2010.

Fatih Salgar, *Mevlevî Âyinleri*, İstanbul 2008.

³⁸ Mevlâna Dergâhı Ktp., *Mecmûa*, yazma no: 2454, yp. 43b.

³⁹ Bkz. *Dîvân-ı Sultan Veled*, s. 587 (Rub. nu: 221)

- Hülya Küçük, *Sultan Veled ve Maârif'i*, Konya 2005.
- İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Hoş Sada*, İstanbul 1958.
- İbrahim Kunt-Mehmet Vanlıoğlu, *Ulu Ârif Çelebi Divanı*, Konya 2013.
- M. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara, 1981.
- Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1333.
- Nuri Özcan, "Mevlevî Âyinlerinde Beste ve Güfte Özellikleri", *Uluslararası Mevlâna Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul 2007.
- Ömer Tuğrul İnançer, "Mevlevî Mûsikîsi ve Semâ Âdâbı", *Konya'dan Dünya'ya Mevlâna ve Mevlevîlik*, İstanbul 2002, s. 191-192.
- Rauf Yektâ, *Mevlevî Âyinleri*, İstanbul 1934-1939 (İstanbul Konservatuarı neşri);
- Sadeddin Heper, *Mevlevî Âyinleri* 1974.
- Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1943.
- Sultan Veled, *Dîvân-ı Sultan Veled*, (nşr. Feridun Nâfiz Uzluk), İstanbul 1358.
- Timuçin Çevikoğlu, "Semâ Töreni ve Mevlevî Âyinleri", *Anadolu'da İslâm Kültür ve Medeniyeti*, Ankara 2007.
- Veled Çelebi İzbudak, *Tekke'den Meclis'e Sıradışı Bir Çelebi'nin Anıları*, (nşr. Yakup Şafak-Yusuf Öz), İstanbul 2009.
- Veyis Değirmençay, "Sultan Veled", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XXXVII, , *Sultan Veled Divanı*, İstanbul 2016.
- , *Sultan Veled ve Rebâbnâme*, Atatürk Ü. SBE, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum 1996
- Yılmaz Öztuna, *Türk Musikisi Ansiklopedisi*, İstanbul 1969.